

УДК 342.7:34(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.7>

ВЗАЄМОДІЯ МЕДІА ТА СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гудзь Т.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,**завідувач кафедри конституційного і міжнародного права**факультету № 4**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ORCID: /0000-0002-6950-6136

Гудзь Т.І. Взаємодія медіа та судової влади в Україні в умовах війни.

Стаття присвячена аналізу взаємодії медіа та судової влади в Україні в умовах війни, спричиненої агресією російської федерації. Оскільки війна суттєво вплинула на функціонування судової системи та роботу медіа, створивши нові виклики, такі як руйнація судової інфраструктури, евакуація суддів, обмеження доступу до інформації, тиск на медіа, самоцензура та поширення дезінформації, важливо виробити механізми для протидії дезінформації та фейкам, щоб захистити незалежність судів та верховенство права, забезпечити неупереджене та об'єктивне висвітлення судових процесів.

Одним із прикладів успішної протидії дезінформації є проєкт «STOPFAKE», який публікує розслідування та спростування фейків про Україну, співпрацюючи з міжнародними медіаорганізаціями. Стаття також аналізує наявні механізми захисту інформаційного простору України та пропонує їх удосконалення. Зокрема, пропонується створення спеціалізованих навчальних програм для журналістів з медіаграмотності та фактчекінгу, впровадження технологій штучного інтелекту для автоматичного виявлення фейків, посилення співпраці між державними органами, медіа та громадськими організаціями.

Наголошено, що для підвищення довіри громадян до судової системи важливо забезпечити безперешкодний доступ журналістів до судових засідань та можливість об'єктивного висвітлення розгляду справ. Відкритість судових процесів через медіа сприятиме прозорості та підзвітності судової системи. Запропоновано заходи для мінімізації негативних наслідків війни та максимізації позитивних, які включають публікацію судовими органами інформації про свою роботу, розробку етичних норм для журналістів, створення мобільного додатку для судової системи та впровадження нових підходів для протидії дезінформації. Ці кроки сприятимуть зміцненню співпраці між судами та медіа, що є критично важливим для збереження верховенства права та справедливості в Україні в умовах війни.

Ключові слова: *судова влада, медіа, війна, правосуддя, інформаційна війна, дезінформація, судова система, громадськість, прозорість судової системи.*

Gudz T.I. Interaction between media and judicial authority in Ukraine during Wartime.

This article is dedicated to analyzing the interaction between media and the judicial authority in Ukraine amid the war caused by the aggression of the Russian Federation. Since the war has significantly impacted the functioning of the judicial system and the work of the media, creating new challenges such as the destruction of judicial infrastructure, the evacuation of judges, restricted access to information, pressure on the media, self-censorship, and the spread of disinformation, it is essential to develop mechanisms to counter disinformation and fake news. This will help protect the independence of the judiciary and the rule of law, ensuring unbiased and objective coverage of judicial processes.

One example of successful counteraction to disinformation is the «STOPFAKE» project, which publishes investigations and refutations of fake news about Ukraine, collaborating with international media organizations. The article also analyzes existing mechanisms for protecting Ukraine's information space and suggests improvements. In particular, it proposes creating specialized training programs for journalists in media literacy and fact-checking, implementing artificial intelligence technologies for automatic fake news detection, and enhancing cooperation between state authorities, media, and public organizations.

The article emphasizes that to increase public trust in the judicial system, it is crucial to ensure journalists have unobstructed access to court hearings and the ability to objectively cover the progress of cases. The openness of judicial processes through the media will promote transparency and accountability in the judicial system. Measures are proposed to minimize the negative consequences of the war and maximize positive outcomes, including the publication of

information about the work of the judiciary by the courts, the development of ethical standards for journalists, the creation of a mobile application for the judicial system, and the implementation of new approaches to counter disinformation. These steps will strengthen cooperation between courts and the media, which is critically important for maintaining the rule of law and justice in Ukraine during the war.

Key words: judiciary, media, war, justice, information war, disinformation, judicial system, public, judicial system transparency.

Постановка проблеми. В умовах безпрецедентної агресії російської федерації проти Української держави, питання про взаємодію медіа та судової влади набуває особливої актуальності. З одного боку, медіа відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості та підзвітності судової влади, сприяючи довірі до неї з боку суспільства. З іншого боку, ускладнені умови воєнного часу, інформаційна війна та маніпулювання інформацією створюють нові виклики для діяльності судів та вільного висвітлення їх роботи медіа. Серед них – зміщення пріоритетів судової системи, загроза безпеці суддів та учасників судових процесів, обмеження доступу до інформації тощо. У зазначеній ситуації важливо виробити механізми для протидії дезінформації та фейкам, щоб захистити незалежність судів та верховенство права, забезпечити неупереджене та об'єктивне висвітлення судових процесів.

В умовах війни також критично важливо зберегти свободу слова та свободу інформації, оскільки ці права є одними з основних принципів демократії, й мають бути гарантовані навіть у складних ситуаціях.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі взаємодії судової влади та медіа в Україні в умовах воєнного конфлікту, спричиненого агресією РФ, з метою виявлення ключових факторів, що впливають на об'єктивність, прозорість та ефективність судочинства; розробці рекомендацій щодо покращення взаємодії між медіа та судовою системою в умовах війни.

Стан опрацювання проблематики. Аналіз наукових джерел свідчить, що питання взаємодії між органами судової влади та медіа є предметом широкого обговорення науковцями. Зокрема ці питання розглядаються в працях В. Бибика, В. Бойко, О. Волянської, О. Євтушенка, А. Коршуна, П. Каблук, П. Костенка, М. Лашкіної, О. Овчаренко, О. Овсяннікової, І. Підкуркової, М. Руденка, О. Сердюка, Н. Торхової та ін.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, судова влада є однією з трьох основних гілок влади в демократичних державах, поряд із законодавчою та виконавчою владами. Вона відповідає за розгляд справ та вирішення право-

вих конфліктів на основі закону та принципів справедливості. Саме органи судової влади, які утворюють судову систему, забезпечують здійснення правосуддя, реалізуючи принципи правової держави та гарантуючи захист прав і свобод людини. Їх належне функціонування свідчить не лише про рівень демократії, а й виступає індикатором життєздатності держави, її здатності позитивно впливати на суспільні відносини [1, с. 26]. Ефективне та якісне правосуддя є ключовим елементом для утвердження та розвитку України як демократичної, правової держави й успішної європейської інтеграції. Це особливо важливо в умовах війни та післявоєнного відновлення [2, с. 94].

Українська судова система ґрунтується на ретельно визначених засадах, закріплених у Конституції та законах України. Ці принципи включають: здійснення правосуддя виключно судами, незалежність судів, право на справедливий суд, гласність та відкритість судового процесу тощо [3]. Однак для реалізації цих засад необхідні конкретні механізми. Одним із таких механізмів виступає, наприклад, Вища рада правосуддя, яка є органом суддівського самоврядування, завдання якого полягає у гарантуванні та забезпеченні фактичної незалежності судової влади [4, с. 279]. Цей орган забезпечує дотримання суддями етичних норм, регулює дисциплінарну відповідальність та розв'язує інші питання, пов'язані з їхньою діяльністю [5]. Ще одним важливим елементом механізму реалізації засад судової влади є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Він здійснює контроль за дотриманням прав людини у діяльності судів, може ініціювати перегляд судових рішень та надавати рекомендації щодо покращення роботи судової системи [6]. Омбудсман має доступ до широкого кола інформаційних ресурсів і може інформувати громадськість про виявлені порушення прав людини, сприяючи об'єктивному висвітленню діяльності судів у медіа та підвищенню прозорості та підзвітності судової системи. Отже, ефективне функціонування судової системи є важливою умовою для забезпечення верховенства права й справедливого судочинства, а також захисту прав і свобод людини та громадянина.

Важливу роль у забезпеченні ефективності та прозорості судової системи відіграє громадськість. Перш за все, вона здійснює аналіз діяльності суддів, включаючи оцінку їхньої роботи, додержання етичних норм та відповідність закону. Цей моніторинг дозволяє виявляти будь-які недоліки чи неправомірні дії, що можуть виникнути в судовій системі, й впливає на підтримку високих стандартів судочинства [7]. Відкритість і гласність судового процесу також сприяє активній взаємодії судів з громадськістю

через медіа, що своєю чергою впливає на підвищення довіри громадян до судової системи, дозволяючи їм більш об'єктивно оцінювати роботу судів через інформаційні ресурси.

Інформаційний простір безпосередньо впливає на формування уявлень про роботу судової системи, проте відображення діяльності судових органів у медіа повинне бути об'єктивним та відповідати нормам журналістики, щоб забезпечити довіру громадян до правосуддя. Розвиток ефективної системи взаємодії між судами та ЗМІ є важливим напрямом демократизації в сучасній Україні [8, с. 147].

Протягом тривалого часу суди функціонували у відносно закритому інформаційному просторі, що було обумовлено історичними обставинами й призвело не лише до певного дистанціювання від суспільства, а й втрати його довіри [9, с. 29]. У минулому судова система в Україні була відома своєю закритістю та авторитарністю, особливо за часів Радянського Союзу. Громадяни не мали можливості вільного доступу до судових процесів, що призводило до загальної недовіри до системи правосуддя. Призначення суддів контролювалося комуністичною партією, що ще більше поглиблювало існуючу недовіру.

Проте з набуттям Україною незалежності ситуація почала змінюватися. Нові демократичні принципи внесли зміни в судову систему, зробивши її більш відкритою для громадськості. Була запроваджена нова процедура призначення суддів, спрямована на формування більш прозорої та об'єктивної системи. Замість застарілих практик, коли призначення суддів часто залежало від політичних чинників або впливу окремих осіб, почали впроваджувати механізми, що ґрунтувалися на об'єктивних критеріях, які включали професійність, досвід, етичність та незалежність кандидатів. Реформи охопили й інші аспекти судової діяльності, такі як процесуальні норми, адміністративні процедури та етичні стандарти [10, с. 6]. Всі ці зміни призвели до певного поліпшення довіри до судів, сприяючи створенню більш справедливої, прозорої та ефективної судової системи.

Хоча судова система України пройшла певний еволюційний шлях, виклики, пов'язані з її ефективністю та довірою громадськості, залишаються актуальними дотепер. Нерідкі випадки корупції, неефективності та невідповідності судових рішень принципу законності підкреслюють необхідність подальшого розвитку системи. Однак реформи, впроваджені протягом останніх тридцяти років, відображають значний крок вперед на шляху до забезпечення верховенства права та забезпечення справедливого та неупередженого судочинства [11, с. 17].

Для подолання цих викликів важливою залишається відкритість судової влади. Це забезпе-

чується шляхом проведення відкритих судових засідань, допуску журналістів до судових засідань, використання засобів комунікації судів для спілкування зі ЗМІ, регулярної публікації результатів діяльності на офіційному веб-порталі судів та оприлюднення рішень [12, с. 85]. При цьому відкритість судової влади сприяє не лише підвищенню легітимності судових рішень, а є важливою передумовою для ефективності державного управління загалом.

Війна в Україні суттєво вплинула на функціонування судової системи та роботу медіа, що висвітлюють її діяльність. Складність воєнного періоду, інформаційна війна та маніпулювання інформацією створюють нові виклики як для судів, так і для незалежного висвітлення їх діяльності медіа. Проте «навіть в умовах воєнного стану гарантоване Конституцією України право кожного на судовий захист не може бути знехтуване» [13, с. 392].

Забезпечення безперервності роботи судової системи в умовах воєнного стану є ключовим елементом підтримки верховенства права і справедливого судочинства в Україні. Законодавчі положення, які гарантують незмінність повноважень судів та забороняють скорочення або прискорення судових процедур, сприяють збереженню правової стабільності навіть у надзвичайних обставинах. А механізми, що передбачають можливість зміни місцеперебування судів або територіальної підсудності справ, дозволяють адаптувати функціонування судової системи до викликів, пов'язаних з воєнними діями, забезпечуючи тим самим доступ громадян до правосуддя. Ці заходи є важливими для збереження довіри суспільства до судової влади та підвищення ефективності її роботи в умовах війни.

Воєнний стан і бойові дії значно ускладнюють функціонування судової системи, що негативно впливає на стабільність та якість роботи судів. Руйнація судових установ та евакуація суддів призводить до затримок у розгляді справ та неможливості своєчасного правосуддя.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон) закріплює, що в період воєнного стану повноваження судів залишаються незмінними (ст. 10) [14]. Цим же Законом передбачено, що будь-яке скорочення або прискорення судових процедур забороняється. Крім того, у випадку, якщо діяльність судів на території, де введено воєнний стан, ускладнюється, законодавством України може бути передбачено зміну місцезнаходження судів або зміну територіальної підсудності судових справ, які розглядаються у цих судах (ч. 2 ст. 26) [14]. Прикладами реалізації положень Закону є переміщення у 2014 році, після початку російської агресії на сході України, Красноармійського міського суду

Донецької області до м. Покровськ, Слов'янського міського суду Донецької області до м. Краматорськ, Старобільського міського суду Донецької області до м. Лисичанськ. Важливо зазначити, що переміщення судів – це складний процес, який потребує значних зусиль та ресурсів. Однак, українська влада робить все можливе, щоб суди в зонах бойових дій могли продовжувати свою роботу.

Отже, війна в Україні значно ускладнила функціонування судової системи, проте законодавчі механізми та дії української влади спрямовані на забезпечення безперервності правосуддя та збереження довіри суспільства до судової влади. Попри виклики воєнного стану, Конституція України гарантує право кожного на судовий захист, а адаптація судової системи до умов воєнних дій сприяє підтримці верховенства права та справедливості в країні.

Війна ставить під загрозу інформаційну свободу та незалежність медіа, що ускладнює висвітлення роботи судів. Журналісти часто стикаються з браком доступу до судових засідань та можливості інтерв'ювати учасників процесу. Тиск та переслідування журналістів призводять до самоцензури, обмежуючи свободу слова та негативно впливаючи на об'єктивність інформації [15]. Інформаційна війна також сприяє поширенню дезінформації та фейків, які дискредитують Україну. РФ активно проводить кібератаки, пропагує російські цінності серед населення України [16, с. 73] та поширює неправдиву інформацію про українську судову систему, підриваючи довіру до неї.

Зміни в медіаландшафті, спричинені інформаційною війною, суттєво впливають на сприйняття громадськістю судової системи. З одного боку, інформаційна війна здатна спотворювати реальність судових процесів через поширення дезінформації та маніпуляцій, що призводить до підриву довіри до судів, адже люди схильні вірити інформації, яку їм нав'язують, а не перевіреним фактам. З іншого боку, відкритість судових процесів через медіа стає потужним інструментом для підвищення довіри громадян до судової системи. Прозорість та об'єктивне висвітлення роботи судів журналістами дають можливість людям знати про реальний стан справ, що допомагає їм у формуванні власної думки. Важливою умовою для цього є безперешкодний доступ журналістів до судових засідань та можливість вільно та об'єктивно висвітлювати хід справ [17]. Лише за таких умов медіа зможуть стати рушійною силою для зміцнення довіри до судової системи.

На сьогодні вже вироблені певні механізми для протидії дезінформації, захисту незалежності судів та підтримки верховенства права. Важливо використовувати ці механізми мак-

симально ефективно, щоб інформаційна війна не зруйнувала довіру до одного з найважливіших інститутів демократії. До таких механізмів належать створення та підтримка незалежних платформ для перевірки фактів і спростування фейків, блокування інформаційних ресурсів, проведення інформаційних кампаній для підвищення медіаграмотності та критичного мислення серед населення. Проте для підвищення їхньої ефективності необхідно удосконалити ці механізми та впровадити нові підходи. Серед удосконалень можуть бути створення спеціалізованих навчальних програм для журналістів з медіаграмотності та фактчекінгу, використання можливостей штучного інтелекту для автоматичного виявлення фейків, посилення співпраці між державними органами, медіа та громадськими організаціями для спільної боротьби з дезінформацією. Також варто розвивати міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки та обміну інформацією для більш ефективного протистояння інформаційним загрозам.

Одним із яскравих прикладів успішного застосування механізмів протидії дезінформації є проєкт «STOPFAKE», який був створений у 2014 році у відповідь на російську пропаганду під час війни в Україні [18]. «STOPFAKE» публікує розслідування та спростування фейків про Україну на своєму вебсайті та в соціальних мережах. Проєкт співпрацює з міжнародними медіаорганізаціями та перекладає свої матеріали на 15 мов, що забезпечує широку аудиторію та ефективну боротьбу з дезінформацією на міжнародному рівні.

Діяльність «STOPFAKE» та інших подібних проєктів є важливою для захисту інформаційного простору України від дезінформації та фейків, особливо в умовах російської агресії. Вжиття цих заходів допоможе захистити судову систему від інформаційних атак та зберегти довіру громадян до неї. Розширення таких ініціатив, впровадження нових технологій для виявлення дезінформації та посилення співпраці між державними, медіа та громадськими організаціями сприятиме зміцненню інформаційної безпеки України.

Висновки. Війна в Україні суттєво вплинула на функціонування судової системи та роботу медіа, що висвітлюють її діяльність. Ці виклики загрожують верховенству права, справедливому судочинству та свободі слова. Попри ці загрози, війна також посилює роль медіа як «сторожа», який контролює владу та захищає права людини.

В умовах війни взаємодія судової влади та медіа має ґрунтуватися на принципах прозорості, довіри, співпраці та поваги до верховенства права. Це дозволить забезпечити неупереджене та об'єктивне висвітлення судових процесів, за-

хистити незалежність суддів, сприятиме довірі до судової системи з боку суспільства.

Для мінімізації негативних наслідків війни та максимізації позитивних необхідно: зобов'язати суди публікувати на своїх сайтах інформацію про свою роботу, включаючи статистику, звіти про діяльність та бюджет; розробити етичні норми для журналістів, які висвітлюють роботу судів, з урахуванням швидкого розвитку інформаційних технологій; розробити мобільний додаток для судової системи, який буде доступний для всіх громадян України; використовувати системи штучного інтелекту для автоматизації адміністративних та процесуальних завдань; впровадити нові підходи для протидії дезінформації.

Враховуючи вищесказане, є очевидним, що війна створює серйозні виклики для судової системи та медіа в Україні. Однак, зміцнення співпраці між цими інституціями є критично важливим для збереження верховенства права, справедливості та довіри до влади. Запропоновані кроки, такі як відкритість судів, підвищення медіаграмотності журналістів та удосконалення методів боротьби з дезінформацією, допоможуть Україні подолати ці виклики та зміцнити демократичні цінності. Лише спільними діями ми зможемо забезпечити прозорість судової системи, захистити свободу слова та побудувати справедливе суспільство в умовах війни та після її завершення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Черповицька І.Ю. Напрями й форми комунікації громадянського суспільства і судової влади в Україні: загальнотеоретична характеристика. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 25–32. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.4>.
2. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол. С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов, Є.І. Головаха, С.С. Дембіцький, Е.М. Лібанова, О.В. Скрипнюк, С.В. Стоєцький; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII (із змін.) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 15.05.2024).
4. Добош З. Особливості становлення та розвитку Вищої ради правосуддя в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. Т. 7, № 2. С. 278–287. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2020.26.278>.
5. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII (із змін.) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата звернення: 15.05.2024).
6. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР (із змін.) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр> (дата звернення: 15.05.2024).
7. Комунікація як засіб підвищення довіри до системи правосуддя: навчально-практичний посібник з тренінгу для пресекретарів і відповідальних за зв'язки судів з громадськістю / О. Кузьміна (кер авт. колективу, заг. ред.); Ю. Баранько та ін. Київ, 2021. 204 с.
8. Волянська О.В., Підкуркова І.В. Особливості взаємодії судів та ЗМІ в умовах демократії. *Вісник Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2020. Т. 4. № 47. С. 144–154. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.47.218973>.
9. Торхова Н.О. Удосконалення зв'язків з громадськістю в системі судової влади: державно-управлінський аспект: дис. ... канд. наук з держ. управління. Миколаїв, 2021. 307 с.
10. Короєд С.О., Кресіна І.О., Прилуцький С.В. Концепція реформування судової влади України. *Судова апеляція*. 2015. № 3 (40). С. 6–34.
11. Бакаянова Н.М. Про значення щорічної доповіді Вищої ради правосуддя «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні». *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 29 жовтня 2021 р.* Чернівці: 2021. С. 17–19.
12. Руденко М.В., Овчаренко О.М. Відкритість судової гілки влади та її підзвітність суспільству як важливі гарантії забезпечення верховенства права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 85–93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/18>.
13. Кравцова М.О., Дацюк Т.К. Особливості роботи судів в умовах військового стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. С. 390–394. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.72>.
14. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII (із змін.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

- laws/show/389-19#Text (дата звернення: 15.05.2024).
15. Маленко Г. Медіа та війна: про відповідальність журналістів і спікерів за здоров'я суспільства. *Детектормедіа* : веб-сайт. 13.04.2023. URL: <https://detector.media/blogs/article/210073/2023-04-13-media-ta-viyna-pro-vidpovidalnist-zhurnalistiv-i-spikeriv-za-zdorovya-suspilstva/> (дата звернення: 15.05.2024).
 16. Дунаєва Л.М. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. *Політикус*. 2022. Вип. 5. С. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-5.11>.
 17. Штопенко А. Війна, правосуддя, медіа. Що журналістам треба знати про судові процеси. *Медіамейкер* : веб-сайт. 19.04.2024. URL: <https://mediamaker.me/shho-zhurnalistam-treba-znaty-pro-sudovi-proczesy-9043/> (дата звернення: 15.05.2024).
 18. Про нас. *StopFake* : веб-сайт. URL: <https://www.stopfake.org/uk/pro-nas/> (дата звернення: 15.05.2024).